УДК 820 Г - 3.06 "15"

ДРУГА ВЕРСІЯ “ПРИГОД МАЙСТРА F.J.” ДЖОРДЖА ҐАСКОНЯ: МАСКУВАННЯ ПІД ЛІТЕРАТУРНУ ВИГАДКУ

Лілова О.Є., аспірант

Запорізький державний університет

Більшість літературознавців, що зверталися до вивчення творчості Джорджа Ґасконя, не обійшли увагою питання “двох редакцій” “Пригод майстра F.J.”. Негативна оцінка, яку дістав роман і вся збірка “Сто різноманітних творів” (1573), до якої він був включений, спонукали автора до того, щоб внести деякі корективи до текстів: вилучити найбільш скандальні вірші та дещо змінити сюжет “Пригод”. Згодом, через два роки, з’явиться друга редакція збірки під назвою “Візерунки Джорджа Ґасконя” (1575).

Оскільки наприкінці XVI століття у читачів роману не виникало сумнівів у тому, що твір відбиває реальні факти з авторської біографії і не є літературною вигадкою, автор, намагаючись “пристосуватися” до існуючих художніх стереотипів та сподіваючись врешті-решт мати успіх у читачів, був змушений внести у друге видання роману певні зміни. Так, твір тепер мав назву “Приємна вигадка про Фердинандо Джеронімі та Леонору де Валаско. Переклад з італійської оповідань Бартелло”. З нього усувається фігура оповідача G.T., який відігравав надзвичайно важливу роль у першому варіанті роману. Дія переноситься з півночі Англії до Італії (точніше в Ломбардію), а герої отримують італійські імена (F.J. – Фердинандо, Елінор – Леонора, Френсіс – Франсішина). Деякі епізоди "Пригод майстра F.J." скорочуються (напр., скорочено сцену любовного побачення Фердинандо та Леонори “бенкет під місяцем”, виключено сцену полювання, під час якого F.J. натякає чоловікові Елінор на його неспроможність захистити свою честь та ін.), зазнає змін кінець твору, який містить тепер морально-етичний висновок автора.

Розглянемо всі ці зміни більш детально. Щодо переносу місця дії в інший простір, то такі критики, як М.Шлаух, П.Селзмен, Ч.Прауті висловлюють припущення, що Ґасконь зробив це, аби відвернути увагу читачів від відомих в англійському королівстві осіб [1,229; 2,22; 3,20]. Як зазначає Дж. Паркс, в одному із своїх віршів у формі листа-звернення Джордж Ґасконь застерігає мандрівника, який збирається в подорож, проти вигнанців з Англії, що зараз мешкають в Італії і відомі своєю розпустою та зрадництвом, а також проти італійського мистецтва отруєння, тамтешнього убрання та манер [4,214]. Серед англійців, яки здобули італійську освіту та заробили своєю поведінкою скандальну репутацію в Лондоні, Дж. Паркс називає Артура Хола та Томаса Сесіла [4,206]. Цікаво, що саме з цими “негідниками”, як стверджує дослідник В.Воллас, приятелював замолоду і Джордж Ґасконь [5,17], та пізніше він зрікся такого способу життя. Отже, вибір саме Італії новим місцем дії роману, навряд чи міг бути випадковим, бо Італія в уявленні єлизаветинців була країною розбещеності та пороку, і те, що було соромно для Англії, цілком природно сприймалося на просторах цієї південної країни.

Стосовно імен героїв у другій версії роману зазначимо, що сам автор часто називає леді Франсішину Френсіс, а Леонору – Елінор, забуваючи про італійськиі еквіваленти цих імен (“Оскільки, на мою думку, Леонора – це те саме, що англійське ім’я Елінор, а Франсішина – ніщо інше, як Френсіс, я буду називати героїнь твору так, як то більш звично для наших співвітчизників” [6,36]. Цікаво також, що героїню однієї з трьох вставних історій, яка зраджує свого чоловіка з гостем дому, і носить ім’я Бесс у першому варіанті “Пригод”, тепер звуть Ламія – так само, як і повію з трагікомедії Ґасконя “Дзеркало виховання” (1577). До речі, згадана повія була італійкою за походженням. Ці факти лише зайвий раз переконують нас у тому, що обидва варіанти роману “Пригоди майстра F.J.” належать перу Дж.Ґасконя, а оповідач Бартелло – так само вигадана фігура, як і G.T.

У другому варіанті “Пригод майстра F.J.” немає передмов від A.B., H.W., G.T., в яких було виражено художні імперативи письменника, і які, завдяки грі з висловленим у них “недозволом” друкувати особисті листи та вірші, ставили читача перед дилемою: йдеться про справжні події чи про вигадані? За зауваженням В.Девіса, історія, побачена очима оповідача та викладена ним на сторінках роману, сприймається як така, що справді відбулася, а не як матеріал, до якого він додав свій коментар [7,107]. Дослідниця П.Фумертон порівнює вступні листи до англійських пізньоренесансних романів із шкатулками, які приховували сердечні таємниці і зберігалися в домівках єлизаветинців у приватних кімнатах [8,88]. Вилучивши з роману вступні листи, автор тим самим позбавляє повіствування про пригоди юнака певної таємничості, а отже, знімає питання достовірності описуваних в романі подій. За

словами Р.Гелджерсона, перетворивши оповідача з товариша головного героя роману на автора прозової оповіді, Гасконь у другій версії свого твору "перетворює факт на літературну вигадку" [9,47].

Найсуттєвішою зміною у другому варіанті Ґасконевого твору є, напевно, усунення постаті іронічного оповідача G.T. Тепер це, як зазначено на початку роману, історія, що є перекладом з італійської і належить перу такого собі Бартелло ("The pleasant Fable of Ferdinando Jeronimi and Leonora de Valasco, translated out of the Italian riding tales of Bartello"). На думку В.Девіса, замислившись над запитанням, що саме критикує Джордж Ґасконь у своєму романі: людей, які не вписуються в стандарти куртуазного любовного кодексу, чи сам кодекс, не варто поспішати з вибором першої відповіді. Адже тоді буде неможливо пояснити собі присутність в романі таких двох фігур, як оповідач G.T. та леді Френсіс [7,104]. Таким чином, відсутність оповідача в другому виданні значно послаблює ідейну спрямованість роману, яка була однією з "сильних сторін" першої версії "Пригод майстра F.J.". Вагомою втратою вважає усунення оповідача і дослідниця П.Скотт. За її словами, саме коментарі та реакція оповідача на вірші майстра F.J. та власне на події роману викликають відповідну, потрібну авторові, реакцію читача [10,374].

Подібну точку зору на зміни, здійснені Ґасконем у другому виданні "Пригод", висловлює в примітках до тексту твору і американська дослідниця М.Лоуліс, укладачка відомої антології єлизаветинської художньої прози: текстуальні зміни у версії 1575 року незначні, слово замінене тут, речення чи абзац скорочено або додано там, але "усунувши оповідача, Ґасконь, на мою думку, радикально змінив і зруйнував первісний текст" [11,626-627].

Порівняймо фінальні абзаци двох видань роману. На відміну від першої версії "Пригод", наприкінці зміненого "італіанізованого" видання Ґасконь розповідає про подальшу долю головних персонажів: Фердинандо від'їздить до свого дому в Венеції, де веде безпутний спосіб життя, леді Франсішина вмирає після трьох років хвороби, леді ж Леонора продовжує жити собі на втіху так само, як жила завжди. За зауваженням М.Шлаух, Ґасконь таким чином доходить висновку, який так полюбляють новелісти Нового часу, а саме: характер зумовлює долю людини [1,233]. Сам же автор з цього приводу висновує: "Тож, як бачимо, коли хибна пристрасть криється під маскою любові, вона шкодить не тільки легковажним людям, але й завдає болю тим, хто здатний на вірність. Отже, я розповів вам цю історію, сподіваючись на те, що для молодого читача вона стане застереженням проти подібної марної затії" [6,81].

Літературознавці, які у своїх роботах порівнювали дві версії "Пригод" (Ч.Прауті, П.Селзмен, М.Шлаух), зазначають, що такий фінал твору, виконуючи виховну функцію, міг допомогти Ґасконеві виправдатися в очах двору, церкви та цензури. З цією метою, на їхню думку, із роману було вилучено еротичні епізоди та гостро-критичні коментарі до поетичних вставок, в яких автор вустами оповідача висловлює своє ставлення до сучасної йому поезії.

Думається, що у другому варіанті роману Ґасконь урівноважує сильним фіналом лояльну та не таку сміливу, як у першому виданні, головну частину твору.

Підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що Ґасконь, напевне, не ставив собі за мету здійснити трансформацію тексту "Пригод", виходячи з яких-небудь художніх завдань. Автор взявся за естетичну переробку першої версії твору виключно заради того, щоб виправдатися в очах єлизаветинського двору. Як відомо з біографії письменника, 1575 року, тобто в рік видання своєї другої збірки "Візерунки Джорджа Ґасконя", він брав безпосередню участь (як автор сценарію, а також актор) у королівських розвагах у Кенілворті. Отже, після виходу в світ першого видання збірки Ґасконь опинився між двох вогнів: з одного боку, загроза бути виключеним із свого суспільного кола (що сприймалося ним як особиста трагедія), з іншого боку, роман, яким він хотів подати урок молоді, що його прочитає. Ґасконь обирає компромісний вихід із ситуації, до якої він потрапив. Письменник не вносить сюжетних змін до "Пригод майстра F.J.", не пише продовження роману (як Джон Лілі, автор дилогії "Евфуес. Анатомія розуму" (1579), "Евфуес та його Англія" (1580) або Томас Делоні, автор диптиху про сукнарів "Джек із Ньюбері" (1597), "Томас із Редінга" (1600)). Дві версії Ґасконевих "Пригод" – це не два самостійні жанрові утворення, не свідомий творчий експеримент майстра, здійснений, наприклад, Філіпом Сідні в "Старій Аркадії" (1577-1580) та "Новій Аркадії" (1590). За словами польської дослідниці М.Шлаух, зміни, які автор вніс до другого видання "Пригод майстра F.J.", є вельми прозорим покривалом, за допомогою якого Ґасконь намагається згладити усі ті шорсткі місця, що викликали невдоволення читачів першої версії роману. Втім, таке маскування не вносить кардинальних змін в ідейно-тематичний комплекс твору [1,229]. Компроміс, запропонований Джорджем Ґасконем у другому варіанті твору, не задовольнив тих, хто висунув проти автора збірки "Сто різноманітних квітів" звинувачення у наклепі та брехні. Ті зміни, що автор вніс у друге видання роману, виявилися для них непереконливими. Як наслідок – доля другого видання збірки виявилася не щасливішою за долю "Квітів": "половину з Ґасконевих візерунків" було конфісковано та знищено [2,23].

Таким чином, перша версія роману "Пригоди майстра F.J." розцінюється науковцями як більш вдала і як така, що має більшу художню цінність. Вона, за словами П.Селзмена, "утримує читача від однозначних

етичних оцінок подій та характерів, описуваних у творі" [2,34]. Косметична правка, яку Джордж Ґасконь вніс до першого видання роману, аби відвернути увагу від відомих лондонських осіб, які ніби-то впізнали у героях збірки "Сто різноманітних квітів" себе, не принесла авторові очікуваного результату. Роман було зіпсовано, а, офіційні особи залишилися незадоволені змінами, що були внесені письменником до першого варіанту твору.

Варто наголосити на тому, що обидві версії "Пригод" належить до першого періоду творчості Джорджа Ґасконя. Вірогідно, невдача, якої зазнала чергова спроба письменника-єлизаветинця зі збіркою "Візерунки Джорджа Ґасконя", призвела цього майстра слова до необхідності кардинально переглянути своє мистецьке кредо. Всі твори, які в подальшому вийшли з-під пера Джорджа Ґасконя і належать до другого періоду творчості письменника, характеризуються моралізаторством і дидактичною спрямованістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Schlauch M. Antecedents of the English Novel 1400-1600. - London, 1963. – 264p.
2. Salzman P. English Prose Fiction 1558-1700. A Critical History. – Oxford: Clarendon Press, 1985. – 391p.
3. George Gascoigne's A Hundreth Sundrie Flowers. by C.T. Prouty.-University of Missouri.-Columbia.-1942.-305p.
4. Parks G.B. The First Italianate Englishmen // Studies in the Renaissance. – NY: Publications of the Renaissance Society of America, 1961. – Vol.VIII. – P.201.
5. George Gascoigne's The Steel Glass and the Complainte of Phylomene: A Critical Edition with an Introduction by William L.Wallace. – Salzburg: Institut für Englische Sprache Und literatur, 1975. – 245p.
6. Gascoigne G. The Adventures of master F.J. // An Anthology of Elizabethan Prose Fiction, Ed. By P.Salzman.-Oxford: Oxford University Press, 1987. – p.3-81.
7. Davis W.R. Idea and Act in Elizabethan Fiction. – Princeton: Princeton University Press, 1969. – 289p.
8. Fumerton P. Cultural Aesthetics. Renaissance Literature and the Practice of Social Ornament. – Chicago and London: The Univ. of Chicago Press, 1991. – 279p.
9. Helgerson R. The Elizabethan Prodigals. – Berkeley. Los Angeles: University of California Press, 1976. – 178p.
10. Schott P.S. The Narrative Stance in "The Adventures of Master F.J.": Gascoigne as critic of His Own Poems// Renaissance Society of America. Renaissance Quarterly.-Vol.XXIX.-No3.-Autumn 1976.-p.374.
11. Elizabethan Prose Fiction. Ed. by M.Lawlis. – NY: The Odyssey Press, Inc., 1967. – 649p.